

מבחן הלכות שבת סימנים שי"ג שי"ד

1. פרט מה הדין באופנים הבאים: א. להניח חתיכת פלטת עץ במקום שימשה שבורה בחלון. ב. להניח חתיכת פלטת עץ על פתח הבית ויש שם איסקופה. ג. להניח חתיכת פלטת עץ על דלת המחסן של הסוכות.
2. בנין וסתירה בכלים: א. פרט את ג' הדרגות שמצאנו בבנין בכלים, ובאופן האסור מאיזה אב מלאכה חייב. ומה הדין בדבר שדרכו בהידוק ורוצה להדקו או להשימו ברפיון. ב. לפי האמור לעיל כתוב מה יהיה הדין בהרכבת קובייה הונגרית שהתפרקה, ובסגירת צמיד לידה של אשה ואין דרכה להסירו, ובהחזרת מגירה שיצאה ממקומה למסילתה ואין בארון מ' סאה.
3. ארון קודש [שאינו בו מ' סאה] הנעול במנעול ואבד המפתח, ורוצים המתפללים לפותחו כדי לקרוא בתורה. לפנייהם כמה אפשריות: א. לשבור את המנעול. ב. להסיר את הדלת מהציר שלה. ג. לפרק את הברגים שמחברים את הצירים אל הדלת. כתוב את השיטות בכל אופן ואיזה אופן לדעתך עדיפה למעשה.
4. פרט השיטות וטעמיהם באופנים הבאים: א. הוצאת סכין מהכותל כשלא דצה ושלפה. ב. הוצאת סכין מהחבית כשלא דצה ושלפה.
5. פתיחת פתח: א. מה דין פתיחת פתח בחבית מוסתקי מלמעלה ומהצד, ומה דין פתח במגופה למעלה. ב. לפי האמור לעיל, האם מותר לפתוח פחית שתיה בשבת והאם מותר להסיר את המכסה המודבק לשפת הבקבוק כגון בקבוקי שתיה חריפה או קטשופ וכדומה- תן דעתך שיש גם פקק חיצוני מעל למכסה זה [נא לענות רק על עשיית הפתח ולא על הברגת הפקק].
6. האם מותר לפתוח משקה 'טרופית' בשבת ע"י תקיעת קש לתוכו במקום המסומן, פרט.
7. סותר: א. לשבור חבית שלמה. ב. לשבור מוסתקי. ג. לשבור שרשרת מברזל שקשר בה עגלת תינוק. ד. לשבור שרשרת של ברזל שקשר בה עגלת לתינוק למעקה הבנין. ה. יש הצפה בבית ורוצה לשבור מכסה פלסטיק של פתח הביוב בבית לגרוף שם את המים [יש לענות רק מצד סי' ש"ד ולא מצד סי' של"ז].
8. למשפחת כהן יש בחצר טרמפולינה מתנפחת להנאת ילדיהם. דא עקא וארע מקרה בשבת ונעשה חור בטרמפולינה וכל האויר עמד לצאת ממנה. אב המשפחה שהוא ת"ח חשב מעט והחליט לקחת דבק שלש שניות ולשפוך על החור ויתקשה במהרה ויסתם החור. האם עשה כדיון, נמק תשובתך.
9. שאלה ממבחני הרבנות (ניסן תשע"ז) [יש לענות רק על מה שלא נכתב בתשובות הקודמות]: א. באר מהם, קנה, נגר, דלת אלמנה. והאם מותר לסגור הפתח באמצעותם. ב. סטנדר המתכוונן ע"י הברגה, האם מותר לכוונו בשבת ע"י פתיחה וסגירה של ההברגה. ג. האם מותר להניח, תבן, עפר, קרש, על שלולית מים כדי שיעבור בלי להרטב.

תשובות

1. א. בגמ' שבת קכה: מובאת מחלוקת ר"א וחכמים בענין פקק החלון האם מותר להשימו על החלון. לדעת ר"א אסור ולחכמים מותר, ושורש מחלוקתם האם תוספת עראי מותרת או לא. וקיי"ל כחכמים ולכן פסק השו"ע שפקק החלון מותר להשימו בשבת. ובגמ' מבואר ב' שיטות באיזה אופן התירו פקק החלון, או שיהיה קשור ותלוי או שייחד מער"ש אע"פ אינו קשור ותלוי, ופסקו הראשונים שא"צ שיהיה קשור ותלוי אלא מספיק שייחד מער"ש לכך. ולכן מותר להשים פלטה של עץ במקום החלון. אלא שכל זה רק בדבר שדרכו לפתוח ולסגור תדיר ובזה נחשב לעראי שמוותר. אך אם מתכוין שיהיה לזמן מרובה [ל' יום] אסור להשימו וכמבואר בבאור הלכה ריש סי' שי"ג. ועוד מצאנו שהביא הב"י דעת הר"ן שאף פקק החלון מותר רק באופן שהוא כלי ממש כמו בקנה שצריך להיות כלי, ולשיטתו צריך שפקק החלון

יהיה מיוחד לכך ורק באופן הזה יש להתיר. ולפי כל האמור בנידון דידן יש לדון בתרתי. א. היות והוא שם את הפלטה במקום חלון שבור, החלון עצמו אמור להשאר הרבה זמן וא"כ אפשר שאף פקק זה נחשב ששם אותו לזמן מרובה וממילא אין היתר של פקק החלון. או דילמא היות ואין דרך העולם להשאיר עץ במקום שימשה הרבה זמן שוב יהיה לזה דין של פקק החלון. ב. לדעת הר"ן א"א להשתמש בפלטה של עץ לפקק החלון כי צריך שיהיה לזה שם כלי, וחשש הבאור הלכה לכתחילה לדעת הר"ן, וא"כ אפשר להחמיר ולאסור בזה.

ב. דין זה הינו דין דלת אלמנה במקום שרגילים להיכנס ולצאת תדיר, שמבואר בשו"ע שי"ג ס"ד שאין נועלים בה אף במקום שעשוי להכנס ולצאת תדיר [ובאמת יל"ע מה שונה דין דלת מדין פקק החלון]. אמנם כתב המשנ"ב סק"א היות ודעת הרמב"ם לפסוק שכאשר יש איסקופה או שאינה מלוח אחד – אינה דלת אלמנה. א"כ גם במקרה דידן היות ויש איסקופה אינה דלת אלמנה לשיטתו ולכן יהיה מותר להניח באופן זה.

ג. באופן זה הדרך לסגור הפתח לכל השנה ובזה אסרה הגמ' עירובין ק. בדלת אלמנה להניח בכל אופן, ולכן יש לאסור להניח את הפלטה על דלת המחסן.

2. א. מצאנו ג' דרגות שמבוארות בריטב"א שבת מזו. וכן הדברים עולים מדברי הבי"ש שי"ג ס"ו, והם: תקיעה, הידוק, רפוי. ובתקיעה חייב חטאת, לרש"י מדין מכה בפטיש ותוס' מדין בונה. ודבר שדרכו בתקיעה אסור להחזירו אפי' ברפיון [ולחזו"א שרי]. ודבר שדרכו בהידוק ומחזירו רפוי, לדעת הבי"ש נחלקו בזה מהר"ם וטור, לדעת הטור מותר להחזירו ברפוי ולדעת מהר"ם אסור. אך להחזירו בהידוק אסור לכו"ע. ולחזו"א מחלוקתם היא להחזירו בהידוק כי ברפוי לכו"ע מותר.

ב. ולפ"ז להרכיב קוביה הונגרית, יש לדונה כהידוק ולא כתקיעה כי אינה צריכה אומנות ואינה צריכה ברגים וכדומה, ולכן יש לדון בזה לדעת השו"ע לאסור לכו"ע ולחזו"א באנו למחלוקת טור ומהר"ם. ולסגור צמיד, תלוי בסוג הסוגר, ויש סוגרים שניתן לדמותם להידוק ויש כאלו שדומים לרפוי. ואותם אלו שדומים להידוק לכאו' יש לדון לאסור, אלא שלא מצאנו שאסרו בזה, ואפשר שאין כאן בניית כלי שהרי רק מחבר הכלי לעצמו, ועוד אפשר שדרך מלבוש שרי. ולענין להשים מגירה במסילתה, יש לדון דבר זה כדבר רפוי שאין דרך לתקוע ולכן יהיה מותר להחזירה למקומה.

3. א. שינוי סי' שי"ד ס"ז, חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר. אבל את הפותחת אסור לשבור למ"ד שיש בנין וסתירה בכלים. ושבירת המנעול דמיא לשבירת פותחת ויש להתיר רק לדעת רש"י ולשאר הראשונים שסוברים שיש בנין וסתירה בכלים יש לאסור לשבור המנעול, ופסק השו"ע להתיר לומר לנכרי לשבור והמשנ"ב הביא בשם האחרונים להתיר רק במקום מצוה וכדו', וא"כ יהיה מותר לומר לנכרי לשבור אך לא ישברו בעצמם. ובשערי תשובה הביא בשם המחזיק ברכה שבאופן זה הורה להביא ס"ת אחר ולא התיר לומר לנכרי לשבור המנעול עיי"ש.

ב. ולהסיר הדלת מהציר שלה, לדעת הט"ז נחלקו בענין זה הר"י מקינון ור"פ, שדעת הר"י מקינון להתיר היות וסתירה גרועה היא שהרי לא שובר כלום אלא רק מפרק, ולדעת הר"פ יש לאסור ואיסורו איסור תורה [אילו דין מקלקל] כי הדלת בציריה נחשבת לתקיעה וממילא פירוקה נחשב לסתירת דבר התקוע. ולדינא יש להקל גם באופן זה ע"י גוי ולא ע"י ישראל. ולדעת המג"א לא בזה נחלקו הראשונים, [ומ"מ כתב בסי' שי"ג סק"ט לאסור החזרת הדלת גזרה שמא יתקע הציר במסמרות אך לענין הסרת הדלת לא כתב שם לאסור].

ג. לדעת הט"ז נראה שבזה אסור לכו"ע, אמנם לדעת המג"א בדבר זה נחלקו הר"י מקינון ור"פ, ודעת הר"י מקינון להתיר ור"פ אסר, ולדינא יש לחוש לדעת ר"פ. ודע שהגר"ז ביאר מחלוקת הראשונים באופן שמסיר את הציר המחבר את הדלת ותיבה עיי"ש היטב.

4. א. בהוצאת סכין מהכותל מבואר בראשונים שיש איסור של קודח ואיסור של עשיית גומא, ושניהם ענין של בונה בקרקע [או מכה בפטיש] שאיסורו מהתורה. ואף שאין מתכוין לעשות גומא, פס"ר באיסור דאורייתא- אסור. וכן פסק תרומה"ד וכן פסק השו"ע שי"ד סי"ב. והט"ז כתב להתיר משום שאין לו ענין לא בעפר ולא בגומא וממילא לא עובר איסור כלל. גם המג"א כתב מדינא להתיר היות ואין מתכוין ומקלקל ועושה גומא כלאח"י, ומ"מ פסקו שניהם לאסור היות וכן פסקו השו"ע והרמ"א.

ב. אבל בהוצאת סכין מחבית אף שפס"ר שיוסיף על הנקב אין בזה איסור תורה היות ופתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא לא חייב עליו מהתורה, ולכן ביאר הבי"ש בדעת המרדכי שכוונתו להתיר להוציא הסכין כי פס"ר באיסור דרבנן, מותר. וכן פסק השו"ע שי"ד ס"א. אמנם דעת תרומה"ד לאסור אף פס"ר באיסור דרבנן וכן ביאר בדעת המרדכי וכן דעת הרמ"א וכן פסקו המג"א והגר"א והרעק"א. ומ"מ בחבית התירו הפוסקים משום פס"ר באיסור דרבנן ומקלקל וכלאח"י ופסק המשנ"ב להקל כמותם בשעת הצורך.

5. **הקדמה:** עשיית פתח בכלים אסורה, בין במוסתקי ובין בחבית שלמה. ופתח העשוי להכניס ולהוציא איסורו מהתורה ואילו פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא איסור מדרבנן כמבואר בגמ' שבת קמו. וברמב"ם מבואר שאיסור עשיית פתח הוא מלאכת מכה בפטיש. ובגמ' במסכת ביצה מבואר שאף במוסתקי יש איסור זה ונחלקו שם רש"י ותוס' האם האיסור במוסתקי הוא מהתורה או מדרבנן. אמנם עוד מצאנו בגמ' שמותר להתיר ראש החבית ולא שייך בזה עשיית פתח משום ש'לעין יפה קמכוין'. ואם כן יש אופנים בהם הפתח מוגדר כ'פתח' ואסור, ויש אופנים שמוגדר כ'עין יפה', ומותר. עוד מצאנו, שאיסור עשיית הפתח הוא רק בחבית עצמה, או בכלי עצמו, אבל מגופה שהיא אינה חלק מהחבית- לא נאמר בה עשיית פתח היות ואינה גורמת לחבית להיות 'חבית עם כלי' כי אין קשר בין החבית למגופה [מג"א סק"ח]. וטעמים נוספים יש שאין איסור בעשיית פתח במגופה, משום שאין דרך לעשות פתח למעלה כי הדרך להסיר את כל המגופה וכן הדרך לעשות פתח מהצד כדי שלא יכנסו עפר וצורות ולא מלמעלה [ט"ז סק"ו].
- וכעת נבאר פרטי השאלה:** א. פתח אסור הן במוסתקי והן בחבית כנ"ל. אלא שפתח מלמעלה דעת הט"ז להתיר משום ב' הטעמים הנזכרים לעיל שאין דרך לעשות פתח למעלה, אך לא נפסק כדעתו אלא כדעת המג"א שרק במגופה הותר פתח למעלה. ופתח מהצד אסור אף במגופה, וסיבת האיסור משום גזרה, ונחלקו החזו"א [סי' נ"א] ופמ"ג בטעם הגזרה ואכמ"ל. ובמשנ"ב סק"ח כתב שבחבית שלמה אסור לעשות אף סתם פתח, ונראה מדבריו שאסור לעשות אפי' פתח שאינו פתח נאה, וצ"ע הגדר בזה. וכמו"כ צ"ע מתי נחשב הפתח 'לעין יפה קמכוין' שאינו פתח ומתי נחשב לפתח יפה.
- ב. וכאשר באים אנו לדון על פחית שתיה בפשטות מכסה הפחית נחשב לחבית עצמה ולא למגופה, וא"כ רק לדעת הט"ז יש צד להתיר אך כבר התבאר שאין הלכה כמותו ועוד אף לדעת הט"ז אפשר לאסור היות והדרך לעשות שם פתח, וכן פסקו הרבה פוסקים. מאידך דעת הגרש"ז להתיר פתיחת פחית ונראה שדימה דין פחית לחותלות של תמרים וצ"ב. ולענין המכסה שנמצא בפי הבקבוקים, פשוט שדינו כדין המגופה וקיי"ל שמותר להסיר את המגופה. והנה לדעת המג"א נראה פשוט להתיר היות ואין המגופה חיבור אין בזה תיקון כלי לבקבוק. אלא לדעת הט"ז יש להסתפק היות ולא שייך כאן סברת ההיתר של הט"ז שאין דרך לעשות נקב למעלה ועוד שיש מכסה מעל ולא יכנסו עפר וצורות, וממילא יש לדון הסרת המגופה באופן זה כעשיית פתח מהצד במגופה ואסור, אמנם נראה פשוט שגם להט"ז פשוט להתיר משום שהסרת המגופה לכו"ע אין בה שום איסור וכמו שמבואר ברש"י בדף מח: שאין איסור בהסרת המגופה.
6. כשנוקב הקש עושה נקב בטרופית מהצד, ואף שנדון שקית הטרופית מצד 'מוסתקי', בכל זאת קיי"ל שאין לעשות נקב יפה במוסתקי ואם זה הנקב שעושה בה תמיד הרי מוגדר הוא 'נקב יפה'. עוד יש לדון מצד מלאכת קורע, שקורע את השקית במקום הנקב.
- והנה, מצד מלאכת קורע יש סברות רבות להתיר ואפרט בקצרה: דעת החיי"א שהתירו מקלקל לצורך שבת. דעת הגר"ז שהדבר מגוף אחד אין קורע. דעת הבאור הלכה שבדבר שלא שייך בו תפירה אין בו קורע [ס"ח], דעת החזו"א, שאין קורע כשרוצה להגיע לאוכל. ודבר נוסף להתיר קורע, שדומה לקורע עור ע"פ החבית שמותר כמבואר משנ"ב סק"ה¹. ועוד שדומה לחותלות של תמרים שמותר לקורעם ואף שקית זו דומה לחותלות שהרי כל מהותה להיות שומר לאוכל.
- אך עדיין יש לדון ולאסור מצד עושה פתח נאה במוסתקי וכפי שפתחנו. ולא ברור הדבר האם יש היתר בחותלות של תמרים לפתוח פתח נאה, דאם יש היתר בחותלות לפתוח פתח נאה ולא רק לקרוע, ה"נ יהיה מותר לעשות פתח נאה אך לא ברירא ענין זה.
- ומצד השמת הקש בתוך הטרופית אין לחוש לתיקון מנא כמבואר בשו"ע ס"ה שמותר לתת קנה בפי החבית, ופשוט.
7. נחלקו הראשונים להלכה האם יש בנין וסתירה בכלים כאשר עושה בנין גמור ולפ"ז יהיה אסור לסתור כלים או שמא אין בנין וסתירה, ולפ"ז יהיה מותר לסתור כלי. אלא בסתירת חבית אף למ"ד אין בנין וסתירה מ"מ יש לאסור משום גזרה אטו יעשה פתח יפה, ויש הסוברים שאין גזרה זו כלל.
- א. ולפ"ז לסתור חבית שלמה, באנו למחלוקת האם אסור לשוברה מדין סותר וכן דעת השו"ע ש"ד ס"א, או שאסור מדין גזרה אטו יעשה פתח יפה וכן דעת הגר"א [ע"פ ביאור החזו"א], או שמותר בכל אופן [וכן נראה דעת הגר"א ע"פ המשנ"ב סק"ז].

¹ ויש לבאר בזה מה ההבדל בין דין הסרת מגופה שמותר לדין קורע עור ע"פ חבית שמותר, ומדוע צריך לכתוב דין זה פעמיים. אלא הבאור שדין הסרת מגופה מתיר איסור סותר דמגופה עשויה מטיט. ודין עור ע"פ חבית מתיר איסור קורע.

ב. ושבירת מוסתקי אין בה משום סותר לכו"ע וכן אין בה חשש שמא יעשה נקב יפה ולכן מותר לסתור מוסתקי וכן פסק השו"ע שם.

ג. וכן לשבור שרשרת של ברזל יש להתיר לסוברים שאין בנין וסתירה בכלים ויש לאסור לסוברים שיש בנין וסתירה, ולהלכה פסק השו"ע שי"ד ס"ז להתיר רק ע"י גוי ומשנ"ב שם התיר רק לצורך מצוה וכדו'. ד. וכאשר קשורה השלשלת למעקה הבנין הרי חיברה בקרקע ויש לדון בזה מצד חותמות שבקרקע שמתיר אך לא מפקיע ולא חותך. אלא שנראה פשוט שאין הדבר כן, דחותמות שבקרקע הטעם שהם חשובות בנין כי הם מחברות את המכסה עצמו שהוא נחשב כקרקע ולכן גם הם נחשבים כקרקע, אך שרשרת זו ודאי כלי בפנ"ע ולא בטלה לקרקע ואינה חלק מהבנין ולכן עדיין יש לדון בה ככל חותמות שבכלים. כן נראה.

ה. זה דומה לחותמות שבקרקע שיש בהם בנין היות והם חלק מהקרקע ואין דרך לפותחם, ובזה יש לכו"ע בנין וסתירה כמבואר שו"ע שי"ד ס"י.

ישנם ב' סוגיות בענין סתימת נקב. בגמ' שבת קמו. מבואר שלא ימרח שעוה על הנקב משום איסור ממרח, ואף שמן עב אסור לדעת רב וכן ההלכה. והגמ' שבת קלט: עוסקת בענין השמת שום על נקב החבית שמותר רק לצורבא מרבנן דרך הערמה ושאר אדם מותר. ויש לברר אימתי חייב משום ממרח ואימתי משום 'סותם נקב' וכן מדין מה חייב בסתימת הנקב. דעת רש"י, שסתימת הנקב אסורה רק בזמן שיוצא היין והאיסור משום 'שנראה כמתקן' [ולכן נראה כמתקן רק כשיוצא היין]. ובזה עסקה הסוגיה בדף קלט: ואילו כשלא יוצא יין יש לדון רק משום ממרח. וכן פסק השו"ע. ודעת הרמב"ם ע"פ ביאור המ"מ, שסתימת נקב אסורה משום שנראה כבונה [ואין בזה משום בונה ממש, היות וגם בפתיחת הנקב ע"פ הרמב"ם אין בזה משום 'בונה' אלא משום מכה בפטיש], וחשיב סתימה רק כאשר מכניס דבר לתוך הנקב, אך אם סותם מחוץ לנקב אין זה נראה כבונה וע"ז אמרה הגמ' בדף קמו. שחשיב ממרח. וכתב המשנ"ב שכן פסקו האחרונים.

וכעת נחזי אנן, נראה פשוט מסברא שאין בדבק נוזלי משום ממרח שאינו עב, וא"כ פשוט שלא יעבור על איסור ממרח, והנידון שיש לדון מצד שנראה כמתקן או נראה כבונה. ולדעת רש"י מסברא יש לחייב היות ויוצא אויר נחשב הדבר לתיקון, דמה לי יוצא יין או יוצא אויר. ואילו לדעת הרמב"ם יש לדון אם נכנס הדבק בתוך החור או רק מעל החור וכנ"ל.